

Giełkot – zagadnienie wciąż słabo znane
Głos po lekturze książki Yvonne Van Zaalen
i Isabelli Reichel *Cluttering. Current Views on Its Nature,
Diagnosis, and Treatment** (Bloomington 2015, 294 s.)

W ubiegłym roku do księgarń w krajach anglojęzycznych trafiła publikacja Yvonne Van Zaalen i Isabelli Reichel *Cluttering. Current Views on Its Nature, Diagnosis, and Treatment*. Czytelnicy zajmujący się problematyką zaburzeń płynności mowy zdają sobie sprawę z tego, że zjawisko giełkotu – określanego też w polskiej nomenklaturze logopedycznej mianem *mowy bezładnej*, a dawniej *trzeptaniem mowy* – znane jest raczej wąskiemu gronu (TARKOWSKI, SMUL, 1988; PRUSZEWICZ, red., 1992; TARKOWSKI, 2002; KOSTECKA, 2006; WĘSIERSKA i in., 2015). Nawet wśród logopedów i specjalistów z zakresu komunikacji językowej giełkot nie zawsze bywa właściwie kojarzony i rozumiany¹. Omawianie tego zagadkowego zaburzenia mowy jest często pomijane w publikacjach logopedycznych czy też w kształceniu przyszłych logopedów (MYERS, ST. LOUIS, 1992; TETNOWSKI, DOUGLASS, 2011). Angielski termin *cluttering*, który w dosłownym tłumaczeniu oznacza *zaśmiecanie*, jest używany do opisu wypowiedzi określanych jako *messy* – niechlujnych. Jak zauważa Kenneth O. St. Louis (1992), znany amerykański badacz giełkotu, pochodzenie tego pojęcia nie zostało ustalone i w wielu językach trwa poszukiwanie właściwego słowa na określenie sposobu mówienia charakteryzującego się zaburzeniami tempa i rytmu mowy, a także występowaniem dużej liczby tzw. zwykłych niepłynności. Mianem zwykłych czy też normalnych niepłynności w logopedii określa się na przykład typowe dla każdego użytkownika języka dźwięki zawahania (tzw. embolofrazje), typu *yyy*, *eee*, poprawki czy wtrącenia. Są one wyraźnie odróżniane od objawów niepłynności mówienia obserwowanych w jękanii się – bloków, prolongacji czy powtórzeń (St. Louis, 1992). Zjawiskiem giełkotu zainteresowano się początkowo – już w wieku XVII – przede wszystkim na gruncie europejskim. W Europie pierwsze opisy teoretyczne na ten temat związane są z takimi postaciami, jak pochodzący ze Szwajcarii David Bazin (1717), działający we Francji Mark Colombat de l'Isere (1849), w Wielkiej Brytanii James Hunt (1861) czy też na terenie Niemiec Adolf Kussmaul (1877). Tematyka ta w Europie – w odróżnieniu od Ameryki – była stale podejmowana i zgłębiana, przede wszystkim przez badaczy związanych z ośrodkami naukowymi w Berlinie, Wiedniu i Zurychu, by przytoczyć tylko kilka wybranych nazwisk jak: Deso Weiss, Godfrey Arnold, Emil Fröschels i Richard Luchsinger (REICHEL i in., 2013). Lista publikacji anglojęzycznych

* Tytuł książki można przetłumaczyć jako: Mowa bezładna. Współczesne poglądy na temat istoty, diagnozowania i terapii giełkotu [tłum. własne – K.W.].

¹ *Mowa bezładna* (łac. *tumultus sermonis, tachyphemia, paraphrasia praeceps*) bywa czasem mylnie utożsamiana zaburzeniem artykulacji – *dyslalią*, dawniej określaną mianem *bełkotania* (łac. *dyslalia, psellismus*). Zob. PRUSZEWICZ, red., 1992.

poświęconych temu zagadnieniu jest jednak dość skromna². Omawiana tu monografia autorstwa Van Zaalen i Reichel ma ambicje, by wypełnić tę lukę.

Nazwiska obu autorek są dobrze znane w środowisku badaczy zajmujących się zaburzeniami płynności mowy. Są one uznanymi specjalistkami w zakresie badań nad jąkaniem się i giełkotem. Obie bardzo aktywnie działają w strukturach the International Cluttering Association (ICA) – Międzynarodowego Stowarzyszenia Giełkotu³. Wykorzystując bogate doświadczenie w pracy z osobami dotkniętymi giełkotem, Van Zaalen i Reichel przygotowały obszerny przewodnik – kompendium wiedzy na ten temat, łączące szeroki opis tła teoretycznego ze wskazówkami praktycznymi. Trzem głównym częściami książki, poświęconym teorii, diagnozie i terapii, towarzyszy bogaty aneks zawierający liczne materiały przydatne w interwencji logopedycznej zalecanej przez autorki w przypadku mowy bezładnej.

Pierwsza część publikacji obejmuje dwa rozdziały będące bogatym teoretycznym wprowadzeniem w problematykę giełkotu. Zostały tu omówione takie między innymi kwestie, jak definiowanie giełkotu (w tym w perspektywie historycznej), jego etiologia i epidemiologia, jak również – szczegółowo zaprezentowana – symptomatologia. Co interesujące, autorki nie ograniczyły się wyłącznie do szczegółowego opisu i analizy czynników realizacyjnych, możliwych do zaobserwowania w wypowiedziach osób z giełkotem. Uwzględniły one również takie kwestie, jak samoświadomość i umiejętność monitorowania własnych wypowiedzi czy czynniki motywacyjne i emocjonalne dotyczące osoby doświadczającej giełkotu. W części teoretycznej autorki podjęły także trud przybliżenia czytelnikowi zagadnień odnoszących się do społecznych aspektów zaburzenia, opisując świadomość społeczną, postawy wobec giełkotu i osób zmagających się z tym problemem.

W drugiej części książki autorki omówiły szerokie spektrum zagadnień związanych z diagnozowaniem giełkotu. Szczególnie ciekawie przedstawione są tu kwestie dotyczące diagnostyki różnicowej. Niezwykle wnikliwie zaprezentowano tematykę rozpoznawania symptomów typowych dla giełkotu, występujących między innymi w takich zaburzeniach, jak: jąkanie się, SLI (ang. *Specific Language Impairment* – specyficzne zaburzenie rozwoju językowego), autyzm czy zespół Downa.

---

² Autorami bądź redaktorami najpopularniejszych anglojęzycznych publikacji na temat giełkotu byli: David E. Daly, Florence Myers, Alf Preus, Kathleen Scaler Scott, Kenneth O. St. Louis, Dawid Ward, Deso Weiss. W Polsce tematykę tę podejmowali przede wszystkim: Wanda Kostecka, Jolanta Góral-Półrola, Małgorzata Smul i Zbigniew Tarkowski. Obszerne zestawienie bibliograficzne, uwzględniające przede wszystkim anglojęzyczne publikacje na temat giełkotu wydane po roku 1946, przygotowane przez Judy Kuster, emerytowaną profesor Minnesota State University, jest dostępne na prowadzonej przez nią stronie: www.stutteringhomepage.com [data dostępu: 14.10.2016].

³ The International Cluttering Association jest stosunkowo młodą organizacją powołaną do życia w roku 2007 w Katarino w Bułgarii, podczas I Światowej Konferencji na temat Giełkotu. Misją organizacji jest podnoszenie społecznej świadomości związanej z giełkotem, kształcenie logopedów i inicjowanie badań naukowych w tym zakresie, jak również udzielanie wsparcia osobom zmagającym się z tym zaburzeniem płynności mowy. Yvonne Van Zaalen w poprzedniej kadencji pełniła funkcję przewodniczącej The International Cluttering Association, z kolei Isabella Reichel jest przewodniczącą Komitetu Międzynarodowych Reprezentantów w ramach ICA. Więcej informacji można znaleźć na stronie stowarzyszenia: <http://associations.missouristate.edu/ica/> [data dostępu: 14.10.2016].

Część trzecią – poświęconą interwencji terapeutycznej – autorki podzieliły na trzy rozdziały, rozpoczynając od ogólnego wprowadzenia w tematykę postępowania terapeutycznego, poprzez planowanie tego procesu, aż po konkretne przykłady działań usprawniających komunikację pacjenta. W rozważaniach podjętych w pierwszym rozdziale części teoretycznej Van Zaalen i Reichel zwracają uwagę na tak istotne kwestie, jak ustalanie krótko- i długoterminowych celów terapii czy rozwiązywanie problemów odnoszących się do konieczności wypracowania nawyku stałego monitorowania własnych wypowiedzi przez osoby zmagające się z giełkotem. Warte lektury są również rozdziały poświęcone planowaniu terapii dla poszczególnych subtypów mowy bezładnej wyodrębnionych przez autorki. W tej części zaprezentowano między innymi plan terapii w przypadku, gdy giełkot współwystępuje z jąkaniem się. Jest to zagadnienie szczególnie interesujące dla logopedów praktyków, gdyż sytuacja jednoczesnego występowania u tej samej osoby objawów obu tych zaburzeń jest dość częstym zjawiskiem, które niezwykle komplikuje planowanie postępowania terapeutycznego (WARD, 2006).

W części terapeutycznej autorki zaprezentowały wiele przykładów praktycznych ćwiczeń przydatnych w postępowaniu logopedycznym w terapii giełkotu. Opisują one konkretne metody i techniki terapeutyczne, koncentrując się na takich kwestiach, jak wykształcenie u osoby z giełkotem umiejętności identyfikacji objawów typowych dla tego zaburzenia, zmniejszanie tempa mowy, nabywanie zdolności odpowiedniego monitorowania własnych wypowiedzi czy też rozwijanie umiejętności narracyjnych. Autorki prezentują praktyczne aspekty stosowania w terapii konkretnych technik terapeutycznych, jak na przykład wystukiwanie sylab (ang. *syllable tapping*). Co niezwykle cenne, w swojej książce badaczki nie unikają podejmowania tak trudnych kwestii, jak budowanie zaufania klienta w procesie terapii czy wspomaganie go w urealnieniu oczekiwań wobec terapii i motywowaniu do jej wdrażania.

Szczególnie interesujący – zwłaszcza dla logopedów – będzie zapewne towarzyszący publikacji aneks, na który składają się liczne opracowania praktyczne. Wśród nich wyjątkowo ciekawie prezentują się autorskie opracowania materiałów do diagnozy i terapii giełkotu. Takimi wartościowymi przykładami autorskich narzędzi diagnostycznych są bez wątpienia *The walet story* („Historia portfela”) – materiał do oceny umiejętności odtwarzania historii czy *Screening Phonological Accuracy – SPA* („Skrining Precyzji Artykulacyjnej”)⁴. Na uwagę zasługuje również rewizja popularnego narzędzia do diagnozy różnicowej giełkotu *Predictive Cluttering Inventory – PCI* autorstwa Davida A. Daly’ego (DALY, CANTRELL, 2006) zaproponowana przez VAN ZAALEN-OP’T HOF i współpracowników (2009).

Dużym walorem tej książki jest sposób zaprezentowania tematyki giełkotu, polegający na przejściu od treści ogólnych, traktujących w szerokiej perspektywie istotę samego zjawiska, do szczegółowych zagadnień dotyczących konkretnych działań podejmowanych w postępowaniu terapeutycznym wraz z zaproponowaniem autorskich rozwiązań z zakresu diagnozy i terapii. Istotną zaletą publikacji jest przystępny język, jakiego autorki używają do

⁴ Obydwa materiały doczekały się tłumaczenia na język polski (przekład: Katarzyna Węsierska, konsultacja: Manon Abbink Spruit) i były udostępniane polskim logopedom w postaci materiałów warsztatowych podczas cyklu szkoleń z zakresu giełkotu, zorganizowanych w roku 2012 przez Śląski Oddział Polskiego Towarzystwa Logopedycznego i w roku 2013 przez Uniwersytet Łódzki.

opisu niejednokrotnie bardzo skomplikowanych kwestii logopedycznych. Książka napisana jest angielszczyzną, która nie będzie stanowić bariery dla czytelników niepostępujących się angielskim jako językiem ojczystym. Ten dość prosty język przekazu może być również zachętą do lektury dla czytelników niespecjalizujących się w tematyce zaburzeń płynności mowy.

Za najbardziej interesujące uważam te fragmenty książki, w których autorki zapoznają czytelnika z własnymi poglądami na naturę gielkotu czy też prezentują mu wyodrębnione przez siebie subtypy tego zaburzenia, a także własne autorskie metody diagnozy i terapii. Autorki nie uchylają się od tego zadania, przeciwnie – zarówno w części teoretycznej, jak i w kolejnych poświęconych diagnozie i terapii oraz w materiałach dodanych w aneksie skupiają się przede wszystkim na prezentacji rozwiązań autorskich. Znacznie mniej miejsca poświęcają referowaniu dokonań innych badaczy tej problematyki – metody i techniki postępowania diagnostyczno-terapeutycznego takich anglojęzycznych specjalistów w dziedzinie gielkotu, jak David A. Daly, Kathleen Scaler Scott czy David Ward są zaledwie wzmiankowane (DALY, 1996; SCALER SCOTT, WARD, 2013). W moim odczuciu nie świadczy to o słabości tej książki – raczej przeciwnie: można uznać, że w tym rozwiązaniu tkwi jej potencjał. Autorki bowiem starają się przede wszystkim zaprezentować czytelnikowi swój paradygmat gielkotu oraz umożliwić mu zapoznanie się z ich kompleksowym podejściem do zagadnień związanych z diagnozowaniem i terapią tego zaburzenia.

Irytujące mogą być natomiast dla czytelnika uchybienia natury edytorskiej, których w książce nie udało się niestety uniknąć. Przytoczę tylko jeden, ale za to dość istotny dla polskiego odbiorcy, przykład. We wprowadzeniu teoretycznym zamieszczonym w pierwszej części publikacji, na stronie 11 znalazło się zestawienie określeń używanych w różnych językach do zdefiniowania pojęcia gielkotu – dla języka polskiego przytoczono: „Geitkot or mova bezładna”. Czytelnik może żywić uzasadnione obawy, że również w przypadku innych języków mogło dojść do takich przeinaczeń. Należy jednak podkreślić, że te i inne drobne nieścisłości – na przykład w opisach bibliograficznych cytowanych pozycji – nie obniżają ogólnej wartości tej interesującej publikacji.

Książka *Cluttering. Current Views on Its Nature, Diagnosis, and Treatment* jest publikacją, którą z uwagą przeczyta nie tylko specjalista – logopeda czy badacz logopedii. Ta książka jest ważnym kompendium wiedzy o gielkocie, z którą powinien zapoznać się każdy student logopedii; zapewne będzie ona też cennym materiałem dla osób zmagających się z tym zaburzeniem. Jest to publikacja tym bardziej interesująca, że w opisie zjawiska gielkotu autorki prezentują podejście drobiazgowo, niemal spersonalizowane. Jak deklarują w *Przedmowie* (s. xviii), mają nadzieję, że tak dogłębna prezentacja problematyki przyczyni się w istotny sposób do podniesienia poziomu wiedzy na temat tego wciąż zagadkowego zaburzenia. Dodają jednocześnie, że intencją towarzyszącą pisaniu tej pracy było nie tylko merytoryczne wsparcie środowiska specjalistów, ale także potrzeba dostarczenia rzetelnej wiedzy osobom doświadczającym gielkotu na co dzień, także ich rodzinom. Autorki wyznają pogląd, że tak głęboki wgląd w skomplikowaną naturę mowy bezładnej sprawi, że być może w przyszłości osoby zmagające się z gielkotem rzadziej będą narażone na nieprawidłowo postawioną diagnozę czy nieodpowiednio prowadzone postępowanie logopedyczne.

Jak wykazały badania sondażowe prowadzone w naszym kraju wśród logopedów i ogółu społeczeństwa, wiedza na temat gielkotu jest w Polsce na stosunkowo niskim pozio-

mie (WĘSIERSKA i in., 2015). Mając również na uwadze fakt, że w rodzimej literaturze przedmiotu brakuje tego typu opracowań, należy mieć nadzieję, że omawiana publikacja doczeka się wkrótce polskojęzycznej edycji. Książka ta może stać się bowiem – także na gruncie polskim – pożyteczną lekturą wykorzystywaną do kształcenia specjalistów, którzy będą potrafili skutecznie diagnozować i prowadzić terapię tego tak tajemniczego zaburzenia płynności mowy, jakim jest giełkot. Spopularyzowanie zagadnień omawianych w publikacji Yvonne Van Zaalen i Isabelli Reichel może zatem znacząco przyczynić się nie tylko do upowszechnienia wiedzy o giełkocie, ale także do poprawy jakości pomocy logopedycznej udzielanej osobom zmagającym się z tym trudnym i złożonym problemem.

Literatura

- DALY D.A., 1996: *The Source for Stuttering and Cluttering*. East Moline.
- DALY D.A., CANTRELL R.P., 2006: *Cluttering Characteristics Identified as Diagnostically Significant by 60 Fluency Experts*. Referat wygłoszony podczas V Światowego Kongresu International Fluency Association. Dublin.
- KOSTECKA W., 2006: *Giełkot. Studium przypadku*. Lublin.
- MYERS F.L., ST. LOUIS K.O., 1992: *Cluttering: Issues and Controversies*. In: MYERS F.L., ST. LOUIS K.O., eds.: *Cluttering: A Clinical Perspective*. Kibworth, s. 11–22.
- PRUSZEWICZ A., red., 1992: *Foniatria kliniczna*. Warszawa.
- REICHEL I. i in., 2013: REICHEL, I. K., SCALER SCOTT, K., VAN ZAALEN, Y., VAN BORSEL, J., LEAHY, M., WARD, D., SØNSTERUD, H., ADAMS, C., ST. LOUIS, K.O., ADEMOLA, G.,: *ICA International Mosaic on Cluttering: Historic Origins, Research, Assessment, and Treatment*. “Perspectives on Global issues in Communication Sciences and Related Disorders”, vol. 3(1), s. 5–13.
- SCALER SCOTT K., WARD D., 2013: *Managing Cluttering. A Comprehensive Guidebook of Activities*. Austin.
- ST. LOUIS K.O., 1992: *On Defining Cluttering*. In: MYERS F.L., ST. LOUIS K.O., eds.: *Cluttering: A Clinical Perspective*. Kibworth, s. 85–105.
- TARKOWSKI Z., 2002: *Nowe ujęcie mowy bełładnej*. W: TARKOWSKI Z., JASTRZĘBOWSKA G., red.: *Człowiek wobec ograniczeń: niepełnosprawność, komunikowanie, diagnoza, terapia*. Lublin, s. 187–196.
- TARKOWSKI Z., SMUL M., 1988: *Giełkot*. Warszawa.
- TETNOWSKI J.A., DOUGLASS J., 2011: *Cluttering in the Academic Curriculum*. In: WARD D., SCALER SCOTT K., eds.: *Cluttering. A Handbook of Research, Intervention and Education*. Hove–New York, s. 280–296.
- VAN ZAALEN-OP’T HOF Y., WIJNEN F., DE JONCKERE P.H., 2009: *Differential Diagnostic Characteristics between Cluttering and Stuttering – Part One*. “Journal of Fluency Disorders”, no 34, s. 137–154.
- WARD D., 2006: *Stuttering and Cluttering. Frameworks for understanding and treatment*. Hove–New York.
- WĘSIERSKA K., MYSZKA A., PEŁUSAJSKA-OTTO A., ST. LOUIS K.O., 2015: *Osoby z giełkotem w społeczeństwie – diagnostyka, świadomość społeczna, postulatory*. W: WĘSIERSKA K., red.: *Zaburzenia płynności mowy – teoria i praktyka*. T. 1. Katowice, s. 251–264.